

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1895 JANUÁR 1-TŐL MÁRCZIUS 31-IG.

(Felolvastatott a Magyar Nemzeti Múzeum
1895 ápril 13-án tartott igazgatósági ülésén.)

A folyó év első negyede — miként az előző éveké is — különösen erős könyvtári forgalmat mutat föl. A hivatalosan beérkezett és elintézett ügyiratok száma 145-re rúgott. Ezek között kiemelendő, hogy a könyvtár több igen nevezetes külföldi hungarikum megszerzésére kezdeményező lépéseket tett. Így a Schwartzban őrzött Murmelius-féle szótár (sorrendben a negyedik magyar nyomtatvány), továbbá a Königsbergben őrzött magyar nyelvemlék megszerzésére, illetőleg átengedésére nézve ajánlatokat tett az illető tulajdonosoknak. A tárgyalások — kivált az utóbbi érdekében — folyamatban vannak. Hosszabb ideig foglalkoztatta a könyvtárt a Münchenben őrzött Hunyadi-leveltár cseréjének ügye, mely újra felmerülvén, a könyvtár minden lehető megtett arra nézve, hogy a magyar tudományosság és nemzeti érdekek szempontjából kívánatos csere, mely múzeumunkat hosszabb-rövidebb szünetekkel már 1877 óta foglalkoztatja, létrejőjön. A könyvszerzéseket illetőleg örvendetes tényként konstatalható, hogy könyvtárunkkal hazai és külföldi könyvkereskedők és antiquárok egyre sűrűbben lépnek állandó összeköttetésbe. Mióta a könyvtár állományának gazdagítására és kivált a magyar irodalom termékeinek teljessé tételére különös gondot fordít, azóta hazai és külföldi antiquárok legnevezetesebbjei első sorban könyvtárunkat keresik föl ajánlataikkal. Sajnos, hogy éppen a sűrűn érkező ajánlatok ismertetnek meg legjobban azzal, mely hiányokat mutat föl könyvtárunk a hungarikumok sorozatában, valamint azzal a körülménnyel is, hogy a dotatio, mely alig elégséges, hogy a külföldön újonnan megjelenő hungarikumok és könyvtári segédnunkák megszerzésében lépést tartsunk, a régi könyvek folyton emelkedő árai mellett elenyészőleg csekély arra, hogy a

régi irodalom nagy hiányainak kiegészítésén nagyobb erővel munkálkodjunk.

A köteles nyomdai példányok beküldésében némely törvényhatóság részéről feltűnő mellőztetést tapasztalunk. Így különösen a Budapest székes-főváros területén (hol körülbelül az összes magyarországi irodalom három negyedrésze jelenik meg), továbbá az Esztergom sz. kir. város területén megjelent nyomtatványok igen hiányosan küldetnek be. Valóban legfőbb ideje, hogy a köteles példányokról alkotandó új törvény életbe lépjen; különben éppen a legújabb évek magyar irodalma könyvtárunkban igen hiányosan lesz képviselve, s e hiányok csak óriási fáradság és költségek árán lesznek eloszthatók.

A könyvtár első nyomtatott címjegyzékéből a lefolyt évnyegyedben megjelent az I. kötet. Hogy az ősnymtatványokat magában foglaló rész kiadására és általában a nyomtatott címjegyzék megindítására mily szükség volt, mutatja az az elismerő fogadtatás, melyben azt a napisajtó és szakkörök részesítették. Hasonlóképp megjelent a könyvtár folyóiratának, a Magyar Könyv-Szemlének f. évi első füzeté, mely rendes hat ivnyi tudományos tartalmán fölül, külön mellékletképp a magyar hírlapirodalom 1895. évi statisztikáját is közli, Szinnyi József múzeumi ör pontos összeállításában. A könyvtár egyes osztályainak ügyforgalmát az alábbi jelentések tüntetik föl.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnyegyedben köteles példányokban 1608, ajándék útján 449, vétel útján (1501 frt 07 kr értékben) 506 drb, összesen 2563 drb nyomtatvánnyal s ezen kívül 796 drb apró nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségeiben 4217 egyén 8758 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 367 egyén 531 munkát használt.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Ortelius Abraham, *Theatrum oder Schawbuch der gantzen Welt*. Antwerpen, 1620. (30 frt.) 2. Buda, Érsekújvár, Sziget megvételére vonatkozó 7 drb XVII. századbéli latin és német nyelvű apró nyomtatvány. (72 márka), 3. *Chronologia. Hoc est omnium temporum et annorum ab initio mundi usque ad annum a nato Christo 1552*. Autore Johanne Funccio Norimbergense. Wittenberg, 1601. (10 frt.) 4. *Denifle Henricus, Chartularium universitatis Parisiensis*. Páris, 1889. (54 frt.) 5. *Reichenthal, Concilienbuch*. Augsburg, 1483. (810/50 m.)

Irmei Ferencz úrtól csere útján a következő 2 becses nyomtatványt szereztük meg: 1. *Sermones Michaelis de Ungaria predicabiles per totum annum licet breves*. Strassburg, 1494. 2. *Calendarium annale Benedictinum per menses et dies sanctis ejusdem Ordinis inscriptum* 367 iconibus.

Ajándékaikkal a következők gyarapították könyvtárunkat:

Ambrozovics Béla (3 db), Áldási Antal (2 db), Böngérfi János, C. Carles (Buenos Ayres), Dézsi Lajos, Dömötör Miksa dr. (Szabadka), Esztergomi káptalan, Flatt Károly (Alsó-Lugos), Haiczl Kálmán (Garam-Szent-Benedek), Halász Dezső, Kaizer Ferdinánd, Karikó János (Bia), Kerekes Pál, Kereszty István, Lóczi Lajos, Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, Márki Sándor (Kolozsvár), Nagy Márton, Nemäti Kálmán, Petényi Ottó, Ráth Mór, Setälä Emil (Helsingfors), Sommer Zsigmond (Harkány), Szent-Ivány Zoltán, Szalay Imre, Szádeczky Lajos (Kolozsvár), Szilágyi Sándor, Id. Szinnyi József, Tóth Mike (Kalocsa), Velics László (Kalksburg), Walter Gyula (Esztergom), báró Weissenbach János (Fad).

E negyedév alatt 800 munkáról lett czimlap készítve és 820 lett repertorizálva, 549 munka pedig 597 kötetben kötés alá készítve. Összehasonlítva e számokat azokkal, amelyek a megelőző negyedévről szóló kimutatásban lettek feltüntetve, feltűnő nagy a különbség: a múlt negyedévben még egyszer annyi lett körülbelül repertorizálva mint most. E különbség nemcsak annak tulajdonítható, hogy a könyvek kötés alá való készítése is ezen negyedévre esett, hanem még inkább abból magyarázható meg, hogy könyvkereskedéseink közül mindig többen és többen lépnek összeköttetésbe velünk, folytonosan nagyobb mennyiségben küldenek a könyvtárba megvételre felajánlott könyveket, minek folytán a könyvtár tisztviselői idejük egy nagy részét kénytelenek arra fordítani, hogy nemcsak a czédula-katalogusban, hanem sokszor magában a szakban is minden egyes ily vételre beküldött munkát megkeressenek, annak konstatalása céljából, valjon meg van-e könyvtárunkban a felajánlott kiadás. Így pl. e negyedévben Kende S. bécsi könyvkereskedő csak ösnyomtatványt 132 darabot küldött be hozzánk eladás céljából.

A folyóiratok hiányzó számainak reklamálása, a mely még a megelőző negyedévben történt, nagyon csekély eredménnyel járt, minthogy a megkeresett 40 nyomda közül a legtöbb még válaszolni is feleslegesnek tartotta. Így tehát kényszerítve voltunk a szerkesztőségek szíveségéhez folyamodni, s őket felkérni az egyes számok megküldésére. Kötelességünknek ismerjük hálás elismerésünket és köszönetünket kifejezni azon készségért, amellyel kérésünket teljesíteni -- alig egy-kettő kivételével -- mindnyájan szívesek voltak.

II.

A *hírlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján a következő hírlapokkal gyarapodott: 1. Nagy Márton nagyszalontai

főszolgabírótól Rendeleti Közlöny, (1890—93.) 4 évf. 68 száma. Szalontai Lapok, (1894.) 1. évf. 54 száma. 2. Kárpáthi Endre úrtól Györből Órangyal, (1893—1894.) 2 évf. 48 száma. Köteles példányként beérkezett 618 évf. 12,987 száma. Bekötetett 64 kötet; kötés alá adatott 209 kötet. Revideáltatott 468 hírlap 11,958 száma; czéduláztatott 26 hírlap 44 évfolyama. Reklamáló levél szétküldetett 129, az ezekben reklamált 287 számból és a régebben reklamáltakból beérkezett 248 szám.

Az olvasók száma 431 volt; ezek 1174 kötetet használtak.

III.

A *kézirattár* ez évnegyedben 39 db kézirattal és két db fényképmásolattal gyarapodott; és pedig vétel útján 34, ajándék útján 5 db kézirattal. köteles példányképen 2 db fényképmásolattal. Az ajándékozók között Halász Dezső, Edvi Illés Aladár szerepelnek, amaz Tan-dithyramb és dalverseny című kézirattal, mely újabbkori irodalomtörténetünknek egyik jelesétől Szemere Páltól származik, azonkívül egy tankölteménynyel a költészetről, mely az ajándékozónak saját pályaműve. A Döry család levéltárából két kézirat tétetett át, egy urbárium-lexikon és egy a mult századi adózásról szóló kézirat. Az évnegyed összes gyarapodása föl van véve, inventáriumba bevezetve és czédulái be vannak osztva, úgy hogy 1895-ről egyetlen darabunk sincs hátralékban.

Az előbb említett munkán kívül, mely az évnegyedi gyarapodás földolgozására vonatkozik, folytatott a növedék napló kiegészítése, előkészítették a Hunyadi-levéltár ügyében cserére följánlott német kéziratok, valamint a Königsbergi Töredékért adandó cserepéldányok. A tavalyi szerzemények földolgozását folytatva s az ismeretlen eredetű szerzemények rendezését tovább vive, rendezés alá kerültek az írók levelei és az országgyűlési iratok csomagjai. Három nagy gyűjtemény rendezése nyert ily módon befejezést: a Gyurikovics-féle diplomatáriumok, — egyik genealogiai, másik történet-földrajzi tartalommal, — a Barna-féle genealogiai gyűjtemény és Nagy Imre kézirati hagyatékának rendezése. Mind e munkálatok végleges eredményeként 176 db kézirat s azok 245 czédulája osztatott be.

Nevezetesebb szerzemények: Inchoffer Menyhértnek a magyar egyház történetére tartozó hátrahagyott irataiból egy kötet, eredeti kézirattában; Istvánffy Miklósnak történeti apparatusából három kötet, a répcze-szemereiek XVII. századi magyar jegyzőkönyve, Bajthay A. Historia R. Hungariae-jének 1824-iki másolata, mely Sándor orosz czár számára készült, Dömötör Pálnak verses könyve, mindkettő a b. Rudnay-féle hagyatékból s mindezen fölül néhai

Nagy Imrének család-, oklevél- és történettudományi anyagban gazdag irodalmi hagyatéka. Ez utóbbiból külön kiemelendő Archontológiája, Somogy- és Vas-vármegye monografiájának anyagkészlete, diplomatáriuma és regestáinak gyűjteménye.

IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 1918, ajándék útján 13, összesen 1931 db irattal gyarapodott. Ezek az osztály egyes csoportjai között következőkép oszlanak meg: középkori oklevél, eredeti 294 db, másolat 56 db; újabbkori oklevél 1324 db; levél 105 db; nemeslevél 2 db; czéhlevél 3 db; az 1848/49-iki szabadságharc és az emigratióra vonatkozó irat 128 db; török levél 3 db; külföldi irat 2 db; elenchus, genealogia 14 db; összesen 1931 db. Ajándékaikkal gyarapították az osztályt dr. Dömötör Miksa (Szabadka), dr. Kosztka Emil (Budapest), Schön Mór (Debreczen), Varju Elemér (Budapest). Vásárlásra, bele tudva a Nagy Imre kézirat- és oklevél-gyűjteményére eső 1600 frtot, 1778 frt fordítottatott.

A szerzemények közül kiemeljük első sorban néhai Nagy Imre kúriai bíró, a M. Tud. Akadémia rendes tagja oklevél-gyűjteményét, mely nagyságra és jelentőségre az 1893-ban megvásárolt Wenzel-féle gyűjteményt is felülmulja. E gyűjteményben van 282 db. eredeti középkori oklevél, és pedig a XIII. századból 4 db (a legrégebb 1257-ből); a XIV. századból 52 db; a XV.-ből 145, a XVI. század első negyedéből 81 db. A középkori oklevelek másolatainak száma 56 db. Az újabbkori iratoké a XVI. századból 332 er., 36 más.; a XVII.-ből 340 er. 37 más.; a XIX.-ből 39 er. 1 más.; össz. 1248 db. Ezen kívül van levél a XVII. századból 22 er. 1 más.; a XVIII.-ből 36 er.; a XIX.-ből 2 er.; össz. 63 db; török levél 1 er. 2 más.; össz. 3 db; elenchus 7 db; genealogia 7 db. Az összes iratok száma 1666 db.

Kiválóan becses szerzemény továbbá Dérynének az 1870-es évek elején Egervári P. Ödönhöz intézett s az író örököseitől megvásárolt 14 db eredeti levele, melyek a művésznő naplójának kiadására vonatkoznak.

Említést érdemelnek az 1848/49-iki szabadságharc után Josefstadtbba zárt magyar foglyok kiadásairól vezetett számadáskönyvek, szám szerint 125 db, mely 79 fogoly, köztük Bónis Sámuel, Fornszek Sándor, Komáromy György, Óroszhegyi Józsa, Remellay Gusztáv, Römer Flóris, Thaisz Elek stb. fogsága történetéhez szolgáltatnak érdekes részleteket.

A nemesi iratok gyűjteménye 2 dbbal gyarapodott; ezek a következők: 1, 1666. december 20. Bécs, Szily István czimeres

levele I. Lipóttól. 2. 1832. febr. 27. Ugocsa vármegye bizonyítványa a Butykay-család nemességéről.

A kutatók száma 41 volt, ezek 4893 drb iratot használtak.

A régibb és újabb szerzemények közül feldolgoztatott 1896 db irat, ezek között Nagy Imre fentebb ismertetett gyűjteménye.

A levéltár egyes csoportjaiba beosztatott: a középkori oklevelek közé 40 db; az újabbkoriak közé 2551 db; a nemesi iratok közé 2 db, összesen 2593 db.

Megkezdett az 1848/49-iki kiáltványok s egyéb politikai természetű falragaszok gyűjteményének rendezése.

A családi levéltárak közül a Szent-Ivány család levéltára rendeztetett; összeszámitása most van folyamatban.

Munkába van továbbá véve a báró Balassa család levéltárának rendezése.

JELENTÉS A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÁLLAPOTÁRÓL 1894-BEN.

SZILÁGYI SÁNDORTÓL.

A budapesti egyetemi könyvtár 1894-ik évi forgalmáról s gyarapodásáról jelentésemet a következőkben teszem meg:

A mult évben életbe léptetett azon intézkedés, hogy a könyvtár — hétfő kivételével — minden nap, az ünnepeket sem véve ki, nyitva maradjon, ez évben is igen czélszerűnek bizonyult be, mint azt a látogatók folyton növekvő száma igazolja.

Dedek Crescens Lajos a kéziratok katalogusának III. kötetén dolgozik, a Kaprinai-féle nagy gyűjtemény főlíóival már elkészült s csak a 4-rétű kéziratok vannak hátra, remélhetőleg az idén ez is be fog fejezteni.

A személyzetben más változás nem történt, mint az, hogy Dedek Crescens Lajos I-ső könyvtártisztté, Egerváry Ödön II. könyvtártisztté neveztetett ki, a rendes tanárrá kinevezett dr. Angyal Dávid pedig kisegítő könyvtártisztzi minőségben meghagyott régi állásában, t. i. a folyóiratok s hirlapok felvételével és rendben tartásával bízott meg.

A könyvtár szaporodása legnagyobbrészt a rendes évi dotatióból került ki, de ezenkívül adományozás útján is jutott a könyvtár intézetektől, hatóságok- és magánosoktól munkák birtokába, nevezetesen: a magy. kir. és osztrák csász. és kir. kormányoktól, az angol, bolgár, német és olasz kormányoktól, a magyar országgyűlés képviselőházától, a galicziai helytartóságtól, a bécsi cs. és kir. hadi irattártól, a M. Tud. Akadémia és az osztrák cs. kir.